

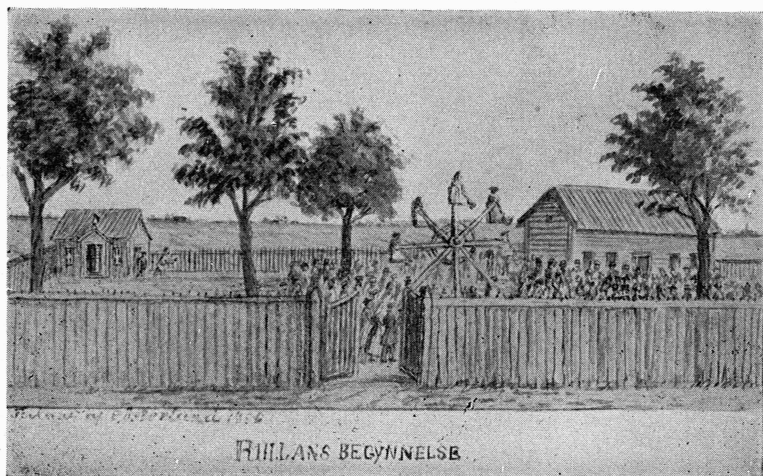

Bild 1. »Rullans begynnelse». Teckning av E. ÖSTERLUND 1850.

RULLAN IN MEMORIAM

En stor förlust drabbade Uppsala stad då dess äldsta restaurang, Rullan, natten mellan 4 och 5 nov. 1946 brann ned i grunden. Med Rullan försvann inte bara en ovanligt trivsamt och välkött restaurang utan också den utsökta samling glas och porslin och andra restauranginventarier, som direktör Henrik Svanfeldt under årens lopp sammanfört från olika Uppsalavärdshus. Rullan kunde med sin gamla interiör, sina väggmålningar och sina samlingar med skäl betraktas som ett levande restaurangmuseum.

Rullans historia börjar på 1820-talet, då traktören Mathias Wahlström inköpte tomten, på den tiden en humlegård, och där lät inrätta ett sommarvärdshus, vars största attraktion var en enkel kägelbana. I Joh:s Sundblads bok Uppsalalif skildras värdshuset som »en rödmålad lada, som vid ena ändan hade en avskrankning med ett par små låga fönster, några omålade bord och stolar; en skänk fullbordade anordningarna... Värden bjöd sin publik på påbredda smörgåsar med ost eller medvurst, lilla supen och surt öl. Det besöktes företrädesvis av det ringare borgerskapet, men

Bild 2. Rullan på 1870-talet.

någon gång sågs där även studenter, även de av det anspråkslösa slaget. Ibland kunde tillströmningen vara stor under de vackra sommarkvällarna.»

Sitt namn fick Rullan av ett med sittplatser försett »praterhjul», som livligt senterades av publiken. 1852 blev italienaren och f. d. positivhalaren Antonio Tadei ägare till egendomen. Tadei hade några år tidigare slagit sig ned i Uppsala som vinhandlare och fann det nu lämpligt att utöka sin affär med ett schweizeri. Med honom kom en ny och mera kontinental fläkt till den gamla humlegården. Den döptes till Vakshall, troligen en vits syftande på det engelska Vauxhall och den närbelägna Vaksalatullen. Hjulet bibehölls, flera kägelbanor uppsattes, ett lusthus byggdes liksom »ett prydligt logement för gäster». På somrarna uppträdde allehanda utländska artister, såsom lindansare, atleter o. dyl. Rullan blev under Tadeis ledning ett tivoli av samma art som våra dagars nöjesfält. Men Tadei hade för stora planer för sitt Vakshall, det hela slutade med konkurs och restaurangen övergick i nya händer.

Med källarmästare C. G. Calleberg, som nye ägaren hette, upphörde Rullans tivolikaraktär. Calleberg ville ge den en mera borgerlig prägel och gjorde stora ombyggnader. K. W. Herdin skriver

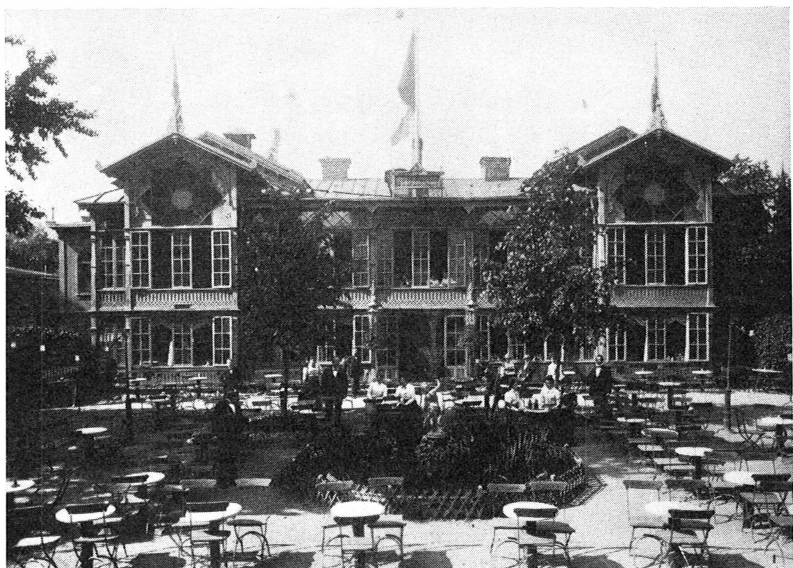

Bild 3. Rullans trädgård omkring sekelskiftet.

härom i Gammalt och Nytt: »Först lät han tillbygga schweizeripaviljongen, det forna 'lusthuset', med ett par nya rum. Och år 1865 om- och tillbyggde han paviljongen, så att flyglarna på nordvästra sidan förlängdes och gjordes högre än mellanpartiet. På sydöstra sidan anbringades en halvcirkelformig utbyggnad, varigenom man erhöll en täckt veranda till nedre och en öppen till övre våningen. På byggnadens mitt uppfördes ett zinkklätt torn och överst på paviljongen ståtade ställets namn Vauxhall. Utanför huset anlades en musikkiosk ... På tomtens nordvästra sida, där den Wahlströmska röda ladan stått, byggdes ett hus av timmer, innehållande 2 kägelbanor, ett serveringsrum och en öppen veranda på östra gaveln.» I det sistnämnda huset är nu biografen Lillan inrymd.

I det nya etablissemang underhölls publiken med taffelmusik och »refraichissementer» av olika slag serverades. Mera sällan förekommo uppträdanden av cirkus- och varietéartister.

1870 sålde Calleberg Rullan till källarmästare Emil Mellgren d. ä., under vars vård restaurangen blomstrade. Mellgren efterträddes vid sin död av sonen Emil d. y. På 80-talet började Rullan hållas öppen året om och till attraktionerna under denna tid hörde gäst-

Bild 4. Rullans entré, 1930-talet.

spel av tidens berömda varietésångerskor, tills varietéuppträdanden på restaurang förbjöds i slutet av 90-talet.

Mellgren, som i utlandet studerat sitt yrke, grep sig genast an med att på olika sätt förbättra Rullan. Särskilt vinnlade han sig om matserveringen. Han började också ett byggnadsföretag av stora mått. 1909 lät han inne på gården uppföra en ståtlig tvåvåningsbyggnad, den s. k. bowlingsalongen, med inte mindre än 4 kägelbanor i bottenvåningen och en stor sal i övre våningen avsedd till kafélokal. Detta hus, som populärt kallades Vauxhallen, användes emellertid inte länge för sitt ändamål, utan måste snart uthyras. Övervåningen gjordes om till biografen Scala och hyrdes senare av Uppsala Idrottsförening och i undervåningen har nu Uppsala läns landspolis sina lokaler.

Källarmästare Mellgren sålde Rullan till Uppsala Hotellaktiebolag och den gamla restaurangen kom då under ledning av direktör Henrik Svanfeldt. Mellgren kvarstod emellertid som föreståndare för Rullan till 1933.

Som vi nu minnas Rullan inrymde den många olika slags rum, från källarsalen i tysk bierstubestil med dess höga skulpterade panel, dekorerad med tennstop, sejdlar och porslin, till den strikt eleganta spegelsalen innanför och de graciösa rummen på övre våningen.

De intressanta målningarna med Stockholmsmotiv, som prydde spegelsalens vägar, voro strax före branden återuppsatta efter en renovering.

Rullan var en sant demokratisk restaurang och den sörjes nu av alla kategorier av uppsaliensare. En liten tröst är dock att direktör Svanfeldt med bistånd av sin broder operasångare Nils G. Svanfeldt hann fullborda en med fotos försedd fullständig katalog över Rullans samlingar. Av det stycke levande Uppsaliensisk kulturhistoria, som Rullan var, finnes här ändå något bevarat åt eftervärlden.

M. H.